

Анатолій ТУРЧАК (Кіровоград, Україна)

ДОСЛІДНО – ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ПОПЕРЕДЖЕННЯ ШКІДЛИВИХ ЗВИЧОК У ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ (НА ПРИКЛАДІ ВЖИВАННЯ АЛКОГОЛЬНИХ НАПОЇВ УЧНЯМИ СТАРШОГО ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ)

У статті запропоновано аналіз роботи з попередження шкідливих звичок у школярів засобами фізичної культури та методичні рекомендації педагогічним колективам щодо формування здорового способу життя підростаючого покоління.

Ключові слова: особистість, виховання, професійна підготовка, шкідливі звички, профілактично-виховна робота у школі.

The article offers the analysis of work as to warning harmful habits of schoolboys by means of physical culture and methodical recommendations for pedagogical collectives while forming healthy life style of rising generation.

Key words: personality, education, professional preparation, harmful habits, preventive and educative work at school.

Постановка проблеми. Дослідно-експериментальна робота засвідчила, що успішне викорінення в учнів старшого підліткового віку звички до вживання алкоголю засобами фізичної культури і спорту можливе лише за умови тісної взаємодії школи і сім'ї. Спільна діяльність вчителя фізичної культури, класного керівника, вчителів-предметників і батьків сприяє правильному визначенню стратегії і тактики профілактично-виховної роботи; досконалому вивченню схильностей і звичок школярів; формуванню міцних та глибоких знань про згубний вплив алкоголю на організм, що розвивається; вихованню прагнення до систематичних занять фізичною культурою та здорового способу життя; формуванню вміння приймати вірні рішення у ситуаціях, що примушують до вживання шкідливих речовин; своєчасному попередженню виникненню звички до вживання спиртних напоїв; початку ранньої профілактики і корекції відхилень у поведінці школярів.

Для визначення ефективності профілактично-виховного впливу і рівня сформованості негативного ставлення старших підлітків до п'янства засобами фізичної культури в якості показників використовувалися такі критерії: знання про алкоголь, його згубний вплив на організм, що розвивається, і здоровий спосіб життя кожної особистості; уміння учнів знайти правильне рішення в ситуаціях, що змушують до вживання спиртних напоїв; прагнення старших підлітків до систематичних занять фізичними вправами; стійкі антиалкогольні переконання і негативне ставлення до пияцтва та алкоголізму.

Дослідження свідчать, що в процесі реалізації дворічної програми науково-дослідної роботи в експериментальних класах перехід старших підлітків із груп з низьким рівнем сформованості негативного ставлення до пияцтва та алкоголізму до груп з середнім і високим відбувалося більш інтенсивно, ніж у контрольних. Подібна закономірність спостерігалася у всіх трьох умовно визначених групах школярів. Це свідчить про ефективність експериментальної методики виховання в учнів старшого підліткового віку негативного ставлення до п'янства та алкоголізму засобами фізичної культури.

Порівняльний аналіз експериментальних даних засвідчив, що робота з попередження залучення старших підлітків до вживання алкоголю у процесі занять фізичними вправами в експериментальних класах дала набагато кращі результати, ніж у контрольних. Генеза основних показників, що характеризують ставлення учнів до пияцтва й алкоголізму та формування здорового способу життя, проявилася як у кількісних, так і в якісних результатах.

Дані свідчать, що із 55 учнів експериментальних класів з низьким рівнем сформованості негативного ставлення було 22 школяра (40%), з середнім – 26 (47,3%), з високим – 7 (12,7%). У контрольних класах, де навчалася 59 підлітків, ці дані склали: з низьким рівнем 24 учні (40,7%), з середнім – 27 (45,7%), з високим – 8 (13,6%). Порівняння отриманих результатів на початку експерименту засвідчило, що суттєвої різниці у сформованості негативного ставлення до п'янства та алкоголізму у старших підлітків експериментальних і контрольних класів не спостерігалася. Наприкінці дослідно-експериментальної роботи негативне ставлення старших підлітків до п'янства та алкоголізму зміцніло й стабілізувалося. В результаті регулярних занять

фізичними вправами у школярів сформувалися навички здорового способу життя, покращилися спортивно-технічні показники і, що дуже важливо, значно підвищилася самооцінка. В той же час основні показники, що характеризують негативне ставлення учнів до вживання спиртних напоїв, в експериментальних і контрольних класах суттєво різнилися. Так, якщо на початку експерименту в обох групах з низьким рівнем негативного ставлення до пияцтва та алкоголізму було 22 (40%) і 24 (40,7%) учнів, то наприкінці їх стало 3 (5,5%) і 20 (33,9%). Як бачимо, кількість учнів з низьким рівнем негативного ставлення до вживання спиртних напоїв в експериментальних класах зменшилася на 19 (34,5%) осіб.

Відбулися позитивні зміни і в групі старших підлітків з високим рівнем сформованості негативного ставлення до пияцтва та алкоголізму. Якщо на початку науково-дослідної роботи в експериментальних і контрольних класах їх було відповідно 7 (12,7%) і 8 (13,6%), то наприкінці формувального експерименту їх стало відповідно 13 (23,6%) і 9 (15,2%). Тут спостерігається значний приріст кількості учнів експериментальних класів з високим рівнем сформованості імунітету до різних зловживань, що свідчить про ефективність запропонованої методики.

Що стосується сформованості негативного ставлення до пияцтва та алкоголізму в учнів груп середнього рівня, то на початку дослідження в експериментальних класах їх було 26 (43,7%) підлітків, у контрольних – 27 (45,7%). По завершенню формувального експерименту ці показники становили відповідно 39 (70,9%) та 30 (50,9%). Наведені дані свідчать, що суттєвої різниці у кількісних показниках не відбулося, проте, якщо простежити переміщення учнів експериментальних і контрольних класів в умовно позначених групах, то можна перекоонатися, що отримані цифри сформувалися в основному за рахунок скорочення в експериментальних класах старших підлітків з низьким рівнем виховання негативного ставлення до п'янства та алкоголізму і переміщення досліджуваних із групи середнього рівня у групу з високим рівнем сформованості імунітету до різних зловживань. Так, наприклад, після першого року дослідження із групи з низьким рівнем виховання негативного ставлення до пияцтва та алкоголізму в експериментальних класах перейшли 13 (23,6%) учнів, а до групи з високим рівнем із середнього – 3 (6,3%) підлітка. У контрольних класах із групи з низьким рівнем негативного ставлення до вживання спиртних напоїв до групи з середнім рівнем перейшло тільки 3 (5%) досліджуваних. Один старший підліток (1,7%) із групи з середнім рівнем перейшов до групи з високим.

Підсумковий «зріз» засвідчив, що в експериментальних класах із групи учнів з низьким рівнем виховання негативного ставлення до пияцтва та алкоголізму у групу з середнім рівнем перейшло що 5 (9%) школярів і 1 (1,8%) – у групу з високим рівнем. З групи із середнім рівнем до групи з високим перейшло 2 учні (3,6%). У контрольних класах із групи з низьким рівнем перейшли до групи з середнім 2 старших підлітки (3,4%). Тут спостерігався і негативний результат: в одному з контрольних класів з групи з середнім рівнем сформованості негативного ставлення до пияцтва та алкоголізму до групи з низьким рівнем перейшов один учень (1,7%). Отже, на фоні таких показників більш рельєфно простежується ефективність профілактично-виховної роботи в експериментальних класах, що свідчить про результативність обраної методики.

Крім того, у процесі науково-дослідної роботи в учнів старшого підліткового віку експериментальних класів відбулися помітні якісні зміни по відношенню до вживання спиртних напоїв. У більшості з них сформувалися нові погляди, тверезості, здоров'язберігаючі настанови з наступним їхнім втіленням у фізкультурно-оздоровчу та спортивно-масову діяльність і активну антиалкогольну пропаганду. У старших підлітків цих класів яскраво проявлялися риси громадянської зрілості, спостерігалось відповідальне ставлення до навчання, стало більш виразним прагнення бути корисним шкільному колективу, і, що дуже важливо, активізувалася самостійна робота з формування у себе позитивних якостей, необхідних для майбутнього життя. Старші підлітки часто виступали ініціаторами й організаторами різноманітних класних і загальношкільних заходів, охоче долучалися до фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи, більш насичено планували навчальний режим дня, вільний час та самостійні заняття. Крім того, в учнів старшого підліткового віку експериментальних класів спостерігалися якісні зміни по відношенню до здорового способу життя, розвитку особистісних морально-вольових якостей, мотивації фізичного вдосконалення, формуванню негативного ставлення до різних зловживань. Суспільні вимоги до моральної поведінки ввійшли до їхньої свідомості, сформувавши адекватні настанови на власну практичну діяльність і стійкий імунітет до різних шкідливих звичок.

Першочергове значення у набутті старшими підлітками досвіду організації здорового способу життя й активного неприйняття різних зловживань відіграли спеціально створені нами

педагогічні умови, які сприяли залученню дітей до колективної фізкультурно-спортивної діяльності, у процесі якої учні вступали в різноманітні за своїм характером зв'язки і залежності, що стали підґрунтям для виховання негативного ставлення до пияцтва та алкоголізму. Особливо помітно це відбувалося у становленні такого важливого показника як стійкі антиалкогольні переконання та вміння знайти правильне рішення в обставинах, що змушують до вживання спиртних напоїв. Результати дослідження свідчать: якщо на початку експерименту кількість учнів з високим рівнем сформованості негативного ставлення до пияцтва та алкоголізму, які постійно знаходили вагомі аргументи для відмови від вживання спиртних напоїв становила в експериментальних класах всього 3 (5,5%) особи, а в контрольних – 4(6,8%), то наприкінці їхня кількість становила відповідно 13 (23,6%) і 6 (10,2%). Збільшення кількості учнів старшого підліткового віку з високим рівнем сформованості негативного ставлення до п'янства та алкоголізму в експериментальних класах у 4,3 рази підтверджує ефективність профілактично-виховної роботи по впровадженню у повсякденний побут здорового способу життя та залучення їх до регулярних занять фізичними вправами.

Проведена науково-дослідна робота засвідчила, що зафіксовані на початку експерименту умовно позначені рівні сформованості негативного ставлення до пияцтва та алкоголізму у старших підлітків не були сталими і незмінними, а являли собою лише перехідні моменти безперервного і мінливого процесу виховання стійких моральних переконань і негативного ставлення до різних шкідливих звичок. Сформовані у школярів передумови до систематичних занять фізичною культурою і засвоєні знання про здоровий спосіб життя в учнів нижчого рівня створили умови для їхнього переходу до наступного, більш високого рівня. Така тенденція спостерігалася у більшості старших підлітків експериментальних класів. Їхній рух із нижчих по рівню сформованості негативного ставлення до пияцтва та алкоголізму груп у вищі проходив більш успішно й інтенсивно, ніж у контрольних по всіх основних показниках.

Таким чином, проведена дослідно-експериментальна робота засвідчила, що ефективність антиалкогольного виховання, спрямована на попередження у старших підлітків пияцтва та алкоголізму засобами фізичної культури, підвищується за умови оволодіння учнями знаннями про здоровий спосіб життя, згубний вплив шкідливих речовин на організм, що розвивається, і активно використовують їх у процесі занять фізичною культурою та спортом. Такі знання і особистісні настанови дозволяють сформувати в учнів старшого підліткового віку стійкі моральні погляди та переконання, правильно спланувати свій режим дня, більше уваги приділяти власному здоров'ю, ефективніше використовувати вільний час для самостійних занять фізкультурно-спортивною діяльністю, знаходити в ній соціально значимі мотиви і способи самоствердження, займати активну життєву позицію виробити у собі нетерпиме ставлення до різних зловживань і їхнього прояву в учнівському колективі. При цьому важливе значення відіграють сформовані у процесі занять фізичними вправами вміння учнів знайти правильне рішення в життєвих ситуаціях, що спонукають до вживання шкідливих речовин. Тут вирішальну роль відіграє висока свідомість школярів, певний моральний імунітет до різних зловживань, сила волі і повага до себе як творчої особистості, сформованої у процесі суспільно-корисної фізкультурно-спортивної діяльності, що має особистісно значимий зміст.

Отже, вивчення психолого-педагогічної і спеціальної літератури та проведений формувальний експеримент засвідчили, що ефективність роботи загальноосвітніх шкіл з попередження шкідливих звичок в учнів старшого підліткового віку суттєво підвищуються: якщо вони оволодівають системою знань про шкідливий вплив алкоголю на організм, що розвивається, та переваги здорового способу життя, коли їхній вільний час буде максимально зайнятий цікавою фізкультурно-оздоровчою і спортивно-масовою роботою, у процесі якої у дітей сформується непримиренне ставлення до фактів вживання спиртних напоїв. Важливо також здійснення тісної взаємодії всіх учасників профілактично-виховного процесу, спрямованого на залучення учнів, особливо старших підлітків, до щоденних занять фізичними вправами з метою формування у них здорового способу життя.

Вивчення стану практичної роботи шкіл з попередження пияцтва та алкоголізму свідчить, що у такій діяльності сьогодні не достатньо використовується фізична культура, туризм, спорт і активне проведення відпочинку, які є дієвими засобами зміцнення фізичного і морального здоров'я, формування імунітету до пияцтва та алкоголізму, виховання гармонійно розвинутої суспільно-активної особистості зі стійкими моральними настановами. У досліджених школах недостатньо впроваджуються основні компоненти здорового способу життя учнів, не завжди

раціонально організований оптимальний руховий режим навчального дня, нерегулярно проводяться заняття фізичною культурою та спортом у позаурочний час, що не сприяє активному відпочинку дітей, організації їхнього культурного дозвілля і повноцінної навчальної чи творчої праці. У більшості шкіл не повноцінно і неефективно проводиться роз'яснювальна, пропагандистська та інша профілактично-виховна робота превентивного характеру. Все це свідчить, що в таких закладах освіти не налагоджена система педагогічного впливу на учнів, що відносяться до групи ризику. Необхідний результат може бути досягнутий лише за умови здійснення такого упереджувального впливу у певній системі, де кожний педагогічний засіб виконує свою особливу соціальну функцію, є важливим ланцюгом єдиного виховного процесу.

Аналіз існуючих літературних джерел дозволяє констатувати, що проблема використання засобів фізичної культури з попередження шкідливих звичок у школярів тільки починає розроблятися. На даний час не досліджені педагогічні умови ефективності роботи школи з попередження різних зловживань, не визначена роль учителя фізичної культури у формуванні в учнів негативного ставлення до таких явищ, не розроблені науково обґрунтовані рекомендації з удосконалення форм і методів попередження шкідливих звичок школярів, особливо старших підлітків, достатньо не вивчені напрями тісної взаємодії в такій роботі педагогічного колективу, родини і громади.

У практичній роботі загальноосвітніх шкіл з попередження різних зловживань в учнів засобами фізичної культури були визначені наступні недоліки:

- мета фізичного виховання у школах розуміється вузько, що призводить до натаскування дітей до виконання вимог навчальної програми. Посередні навчальні нормативи не дають можливості диференційовано підходити до вирішення виховних завдань. Перевага найчастіше надається методиці викладання фізичної культури, а вихованню ціннісних орієнтацій на фізичне і моральне вдосконалення особистості, розвитку її морально-вольових якостей та формуванню гуманістичних цінностей особистості відводиться другорядна роль, оскільки у школах і досі зберігається кількісний (бальний) критерій оцінки успішності учня та роботи вчителя. Незадовільний стан фізичного виховання компенсується простим збільшенням фізичного навантаження, рухової щільності уроків на збиток творчому застосуванню отриманих учнями знань, умінь і навичок шляхом організації самостійних занять фізичними вправами;

- спостерігається недостатнє залучення школярів до фізкультурно-оздоровчої і спортивно-масової роботи в школі та за місцем проживання;

- не завжди рівень професіоналізму, педагогічна і особливо психологічна підготовка вчителя фізичної культури відповідає сучасним вимогам навчально-виховного процесу;

- у більшості досліджених шкіл відсутня цілеспрямована робота з профілактики і викорінення шкідливих звичок учнів, не зважаючи на значну частину дітей, що їх мають;

- існують протиріччя між використанням засобів фізичної культури у попередженні шкідливих звичок учнів, з однієї сторони, і відсутністю науково обґрунтованої методики проведення такої роботи у школі – з іншої;

- педагогічні колективи, батьки, громадськість втратили контроль над підлітками з групи ризику, у яких деформація ціннісних настанов невідворотна, оскільки довготривале перебування у середовищі з негативною спрямованістю детермінує їхні соціальні якості;

- спостерігається слабкий зв'язок школи і позашкільних виховних закладів з неблагополучними родинами, що призводить до поглиблення конфліктно-стресових психологічних умов у сім'ях;

- командно-адміністративні методи педагогічного впливу, обезличенність і формалізм у профілактично-виховній роботі, незнання методів, причин і факторів залучення учнів до різних зловживань виключає можливість ефективного превентивного виховного впливу, що призводить до прагнення деяких вчителів позбавитися від «важких» дітей шляхом їхнього переведення до інших навчальних закладів;

- загальний негативний стан у школах сьогодні ускладнюється слабкою матеріально-спортивною базою і вкрай незадовільним фінансуванням виховної фізкультурно-масової та спортивно-оздоровчої роботи у позаурочний час.

Вихідною умовою, яка визначала характер дослідно-експериментальної роботи, є теоретичне положення про те, що її успіх забезпечить чітко структурована система педагогічного впливу, конкретне визначення мети і завдань профілактично-виховного процесу. При цьому вбачається, що чим ширші й різноманітніші форми і методи педагогічного впливу, тим успішніше будуть вирішуватися завдання виховання у школярів здорового способу життя та негативного ставлення

до різних зловживань. Стрижневим положенням концепції дослідження слугувало ствердження про те, що діяльність, запропонована підлітку, має бути особисто значимою, цікавою, емоційною, добровільно сприйматися і забезпечувати йому високий позитивний статус у середовищі однолітків. Крім того, вона повинна заохочувати учнівський колектив до корисної суспільної праці і гарантувати єдність виховного впливу на свідомість, волю, відчуття та поведінку кожного учня.

На підставі проведених теоретичних і експериментальних досліджень виявлено три етапи формування в учнів негативного ставлення до шкідливих звичок у процесі занять фізичною культурою. Перший – містить формування понять і знань про негативне ставлення до різних зловживань та усвідомлення власного здоров'я як найважливішої соціальної цінності. Другий – формування відповідних суджень, оцінок, вироблення емоційного ставлення до неприйняття нікотину, алкоголю, наркотиків і різних токсинів. Третій – формування переконань та особистісної позиції у ставленні до занять фізичною культурою, здоров'язберігаючого способу життя і різних зловживань.

Під час дослідно-експериментальної роботи та перевірки її результатів була встановлена ефективність запропонованої системи діяльності вчителя фізичної культури з попередження тютюнопаління, п'янства, алкоголізму, наркоманії та токсикоманії в учнів старшого підліткового віку. Достовірно доведено, що цілеспрямоване використання фізичних вправ забезпечує високий результат профілактично-виховного впливу за умови, що заняття фізичною культурою та спортом особистісно значимі й цікаві школярам і забезпечують їм високий позитивний статус у середовищі однолітків. Встановлено також залежність зростання негативного ставлення до різних зловживань від засвоєння учнями знань про згубний вплив шкідливих речовин на фізіологічний стан організму, моральну деградацію особистості та її соціальний статус.

Дослідно-експериментальна робота та апробація її результатів у шкільній практиці підтвердили висунуту у дослідженні гіпотезу і дозволили сформулювати деякі практичні рекомендації щодо поліпшення діяльності, спрямованої на профілактику шкідливих звичок засобами фізичної культури в учнівському середовищі:

1. Оскільки теоретичні відомості виконують одну з основних функцій у формуванні негативного ставлення підлітків до різних зловживань, то, як було встановлено у ході формувального експерименту, ефективність виховання підвищується за умови засвоєння учнями не окремих розрізнених знань про згубний вплив шкідливих речовин, а у чітко визначеній структурованій системі і тісній єдності з практичною особистісно значимою діяльністю.

2. Вся практична діяльність, запропонована педагогами і вихователями, має ставити підлітка у такі умови, які повністю виключають його залучення до вживання нікотину, алкоголю, наркотиків та різних токсинів. Вона має забезпечувати йому високий позитивний статус у колективі, відповідати його інтересам, добровільно сприйматися ним і давати високий емоційний стимул для подальшої роботи над удосконаленням власної індивідуальності, фізичних, моральних й інших особистісно значимих якостей.

3. При формуванні імунітету до вживання шкідливих речовин у учнів старшого підліткового віку провідну роль варто відводити вихованню соціально значимих мотивів фізкультурно-спортивної діяльності і оволодінню ними системою знань про здоровий спосіб життя, шкідливі речовини та їхній вплив на організм, що розвивається. Формування таких настанов здійснюється найбільш успішно за умови засвоєння учнями соціально значимих моральних цінностей і виробленню уміння приймати правильне рішення у ситуаціях, що спонукають до різного роду зловживань.

4. Різноманітні форми, методи, прийоми і засоби профілактично-виховного впливу мають послідовно знайомити школярів із шкідливими наслідками тютюнопаління, п'янства, алкоголізму, наркоманії та токсикоманії. У зв'язку з цим зміст і методика спланованої роботи має бути спрямована на наступне забезпечення розуміння учнями важливості формування у них переконань у необхідності вести здоров'язберігаючий спосіб життя.

5. Форми і методи превентивного - виховного впливу повинні нести як індивідуальний так і колективний характер, застосовуватися в умовах, що забезпечують активну участь кожного школяра у позаурочних, позакласних та позашкільних заходах, які відповідають віковим, індивідуальним та психологічним особливостям, духовним запитам і інтересам особистості.

6. Для підвищення ефективності профілактики шкідливих звичок у шкільному середовищі засобами фізичної культури необхідно поєднувати секційну роботу з регулярними самостійними

заняттями фізичними вправами за місцем проживання. Для цього важливо особливу увагу приділяти формуванню у школярів умінь і навичок самостійного тренування та сприяти індивідуальному засвоєнню відповідних знань.

7. Профілактика шкідливих звичок у дитячому середовищі має стати невід'ємною частиною цілісного навчально-виховного процесу. Її основою є комплексний вплив всіх учасників на свідомість, відчуття і поведінку учнів, на формування здорового способу життя школярів, виховання у них внутрішньої потреби у моральному і фізичному самовдосконаленні, що підвищує їхню активність та визначає перспективи їхнього подальшого розвитку.

8. Використання засобів фізичної культури у профілактиці вживання дітьми нікотину, алкоголю, наркотиків та токсинів призводить до заздалегідь передбачених результатів лише за умови здійснення регулярного педагогічного контролю, де дієвим критерієм перевірки якості засвоєння знань й умінь є поведінка і діяльність учнів з удосконалення особистісних якостей.

9. У процесі дослідження встановлено, що більшість вчителів фізичної культури не володіють методикою попередження і викорінення вживання школярами шкідливих речовин засобами фізичного виховання. Це засвідчує, що у вищих педагогічних навчальних закладах мало уваги приділяється навчання студентів відповідним методикам. У зв'язку з цим необхідно розширити робочі навчальні плани і ввести до програм дисциплін «Педагогіка і основи педагогічної майстерності», «Теорія і методика фізичного виховання» та «Теорія і методика спорту», в соціально-педагогічну практику педагогічних коледжів, факультетів фізичного виховання, а також курсів підвищення кваліфікації вчителів фізичної культури тему «Попередження шкідливих звичок школярів засобами фізичної культури».

10. Школа повинна диференційовано підходити до педагогічної просвіти батьків учнів, які мають шкідливі звички. Особливу увагу слід звернути на залучення до всіх профілактично-виховних заходів батьків із неблагополучних сімей, у яких створюються передумови до різноманітних зловживань і соціальної деградації особистості.

11. Педагогічні колективи шкіл спільно з батьківськими комітетами, радами та комісіями сприяння сім'ї і школі, громадськими інспекціями та комісіями у справах неповнолітніх повинні активно використовувати правову нормативну базу щодо притягнення батьків та інших дорослих до адміністративно-правової відповідальності за залучення школярів до вживання нікотину, алкоголю, наркотиків чи токсинів. А при виявленні неблагополучних умов життя учнів направляти їх до шкіл-інтернатів, позбавивши батьківських прав батьків, які ухиляються від виконання своїх обов'язків по вихованню власних дітей.

12. При органах освіти необхідно створювати сектори домашнього виховання, які поруч з наданням методичної і практичної допомоги родинам, мають займатися вивченням причин і мотивів залучення учнів до різних зловживань.

Репрезентоване дослідження довело, що організація роботи з виховання негативного ставлення до різних зловживань у процесі занять фізичними вправами має невикористані резерви. Оскільки дана проблема є багатоаспектною, то у процесі її дослідження виявлено окремі перспективні напрямки для подальшого наукового пошуку. Зокрема: обґрунтування змісту і методики здійснення педагогічної профілактики шкідливих звичок засобами фізичної культури з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей школярів; вивчення форм і методів профілактично-виховної роботи загальноосвітніх шкіл, позашкільних закладів і громадських організацій щодо попередження різних зловживань серед дітей; дослідження педагогічних умов профілактики тютюнопаління, п'янства, алкоголізму, наркоманії та токсикоманій у неформальних об'єднаннях тощо.

Представлене дослідження не претендує на повне висвітлення змісту, форм і методів профілактично-виховної роботи з учнями, що мають схильність до вживання шкідливих речовин. Залучення школярів до широкої фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової діяльності як ефективний засіб профілактики шкідливих звичок – це багатогранний процес, що вимагає нових додаткових досліджень, більш повного та конкретного висвітлення даних питань у психолого-педагогічній і спеціальній літературі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лехан В.М. Стан здоров'я населення України // Основні шляхи подальшого розвитку системи охорони здоров'я України/ В.М.Лехан, В.М.Рудий. – Київ: вид-во Раєвського, 2005. – С. 9–17.
2. Пилипенко О.І Соціально-педагогічні заходи протидії вживанню наркотичних засобів неповнолітніми і молоддю. [Науково-методичний посібник]/ О.І Пилипенко.– К.: А.Л.Д., 1995. – 139 с.

3. Фломбойм А. Формування навичок здорового способу життя молоді / А.Фломбойм. – К.: Шк. світ., 2007. – 112 с.
4. Шатц П. Формування здорового способу життя молоді в Україні: Національна модель «Молодь за здоров'я» / П.Шатц, О.Яременко, О.Балакірєва та ін. – К.: Укр. ін-т соц. дослідж., 2005. – 130 с.
5. Язловецький В.С. Організація та методика оздоровчої фізичної культури: [навч. посібник.] / Язловецький В.С., Жданова О.М., Турчак А.Л. – Кіровоград: РВВ КДПУ, 2005. – 204 с.
6. Яременко О. Формування здорового способу життя молоді: проблеми та перспективи./ О. Яременко, О. Балакірєва, О.Вакулєнко та ін. – К., 2000. – 246 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Турчак Анатолій Леонідович – кандидат педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту, декан факультету фізичного виховання Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Valentyyna VLADYMYROVA (Kirovohrad, Ukraine)

WORKING EXPERIENCE OF EDUCATIONAL ACTIVITIES IN THE HERITAGE OF A. S. MAKARENKO

В статтє акцентуєтєся вниманє на морально-правовых аспектах воспитаня в педагогической деятельности А. С. Макаренко.

Ключевые слова: моральное воспитание, дисциплина, право.

The article focuses on the moral and legal aspects of A.S. Makarenko education in the educational activity.

Keywords: moral education, discipline, law.

Significant influence on the formation and development of the moral and legal culture in general and in educational activities in particular, had research papers, practical training and educational activities of our outstanding educator A.S. Makarenko (1888-1939). In his writings we find not so many pages devoted specifically to the problems of moral and legal education.

At the same time, his designed and implemented concept of practical educational activities of the younger generation civic education in the new environment, children's collective building, education of the individual in the team demonstrates clear objectives of a citizen's adequate level of moral and legal culture forming, education of the citizen-humanist and democrat who would practice and keep to the state legal laws, the citizen who would adhere to the norms and rules in society, that is a man of high civic discipline. Without clear legislative framework, the teacher sought to develop and implement in all parts of the colony certain regulatory and legal documents.

In this regard, noteworthy is the labor commune named after F. Dzerzhinsky developed in 1928 by A.S. Makarenko and implemented in practice "Constitution", which had seven sections: 1) general part; 2) general meeting; 3) council of commanders and units; 4) working (consolidated) unit; 5) duty; 6) the laws of the day; 7) orders and reports. This "Constitution" was, in fact, the legal document that regulated activity and relationship of communards and teachers in the team. According to it "a court of comrades" acted in the commune, which had the right to punish for some serious guilt. "A court of comrades" was elected by the general meeting for a term of three months and consisted of four pupils and one teacher in turn. In the role of "prosecutor" usually performed the Head, "defender" was one of the Communards, the trial was fair with the flag, the monitoring of made by "the court of comrades" Sentences relied on "bailiff", who was elected by the general meeting, and the sentence of "court of comrades" was approved by the Head of the commune (Chapter VII of the "Constitution").

A.S. Makarenko believed that normal pedagogy is an active and purposeful pedagogy; it can turn quickly the children's team on the common team if the development and formation of pupils are made according to the certain legal norms and rules of conduct. His scientific pedagogical work "Discipline, regime of punishment and encouragement" is devoted to this issue. In fact, it is legal document concerning the formation of legal culture, human behavior in society. Considering the discipline as a result and as a means of education A.S. Makarenko believed that undisciplined man, a man who stands against society, against established and accepted in society legal laws, rules and regulations is morally ill-bread. So, legal education is seen as an important part of moral education.

In this regard, the teacher suggested to the school curriculum a new subject - the theory of morality, believing that such a subject in the future will be compulsory in all schools. A. S. Makarenko emphasized that in the old pre-revolution school the law of God was taught, which declared certain the